

PIOTR PIOTROWSKI

WPLYW IMIGRACJI NA WZROST GOSPODARCZY W AUSTRII W LATACH 1988-2003

Analizy skutków imigracji na gospodarkę i na rynek pracy dotyczą najczęściej efektów napływu cudzoziemskich pracowników na wzrost gospodarczy, zmianę poziomu dochodów ludności oraz dywersyfikację wynagrodzeń pracowników. Do innych istotnych ekonomicznych efektów imigracji zalicza się jej wpływ na inflację, wydajność pracy, bilans płatniczy oraz postęp technologiczny.

Decydujący wpływ na ocenę ekonomicznych skutków imigracji mają kryteria przyjęte w czasie jej przeprowadzania. Z perspektywy kraju przyjmującego pozytywnie ocenia się brak konieczności ponoszenia kosztów na kształcenie pracowników¹. Oszczędności uzyskane w ten sposób mogą jednak zostać utracone poprzez obciążenia budżetu państwa działaniami integracyjnymi podejmowanymi wobec przybyłych imigrantów. Zaniedbanie działań na rzecz integracji imigrantów, szczególnie w polityce mieszkaniowej i edukacyjnej, jak to miało miejsce w Austrii w latach 70-tych i 80-tych ubiegłego wieku, skutkuje w następstwie długotrwałymi wydatkami ponoszonymi przez państwo, które wynikają ze zwiększonego bezrobocia i zmniejszonych szans przybyłej ludności na znalezienie zatrudnienia².

Badania ekonomiczne dotyczące wpływu ruchów migracyjnych na rynek pracy koncentrują się głównie na problemie strat powstałych w kraju przyjmującym, głównie w wyniku zwiększonej konkurencji na rynku pracy i obniżonego poziomu płac niektórych kategorii pracowników krajowych. Ponadto w pracach poświęconych temu problemowi analizowane są korzyści osiągnane przez kraj emigracji dzięki transferom kapitału emigrantów³ i technologii z kraju przyjmującego⁴. Często pomijane są korzyści osiągnane przez kraj imigracji w

¹ Z perspektywy kraju wysyłającego emigrację wykształconych, młodych pracowników określa się mianem „drenażu mózgów” i ocenia negatywnie.

² Zob. G. Biffl, *Versuch einer volkswirtschaftlichen Gegenüberstellung von Kosten und Nutzen der Zuwanderung*, w: *Ökonomische und Strukturelle Aspekte der Ausländerbeschäftigung in Österreich*, red. G. Biffl, E. Deutsch, H. Lutz, M. Marterbauer, WIFO, Wien 1997, s. 102.

³ Zagadnienie przekazów pieniężnych pracowników polskich do kraju przedstawione zostało w pracach: E. Hönekopp, *Migracje a przepływ kapitału i towarów*, „Polityka Społeczna”, z. 5-6, IPiSS, Warszawa 2000, s. 35-38 oraz E. Marek *Przekazy pieniężne do kraju pracowników polskich zatrudnianych legalnie za granicą*, w: *Zewnętrzne migracje zarobkowe we współczesnej Polsce. Wybrane zagadnienia*, pod red. A. Rajkiewicza, Włocławek 2000, s. 227-230.

⁴ Por. E. Kryńska *Okresowe emigracje zarobkowe*, w: *Mobilność zasobów pracy*, red. E. Kryńska, IPiSS, Warszawa 2000, s. 208-209.

wyniku zwiększonego napływu pracowników cudzoziemskich⁵. Dlatego w niniejszych rozważaniach dotyczących ekonomicznych skutków imigracji podjęta zostanie próba przedstawienia skutków napływu siły roboczej na wzrost gospodarczy kraju imigracji.

I. ROZWAŻANIA DOTYCZĄCE ZWIĄZKÓW IMIGRACJI I WZROSTU GOSPODARCZEGO

Podejmując teoretyczne rozważania nad wpływem imigracji na rozwój gospodarczy, sformułować można tezę, że wzrost gospodarczy inaczej kształtuje się, gdy podaż pracy zwiększa się wskutek napływu cudzoziemskich pracowników, a inaczej, gdy jej wzrost związany jest ze zwiększeniem się liczby ludności będącej wynikiem przyrostu naturalnego. Wynika to głównie z różnicy pomiędzy strukturą demograficzno-socjoekonomiczną imigrantów oraz ludności krajowej. Ponieważ wzrost gospodarczy zależy jednocześnie od liczby zatrudnionych pracowników i ich produktywności, imigracja oddziałuje na rozwój gospodarczy nie tylko poprzez zwiększenie liczby pracowników, lecz również w wyniku zmiany wydajności ich pracy⁶.

Głównym czynnikiem przyczyniającym się do wzrostu wydajności siły roboczej w kraju przyjmującym jest mobilność imigrantów⁷. Zwłaszcza napływ cudzoziemców do obszarów rynku stanowiących tzw. wąskie gardła gospodarki, dzięki umożliwieniu zwiększenia produkcji, przyczynia się do wzrostu gospodarczego. Doświadczenia państw Europy Zachodniej wskazują jednak na to, że imigranci przybywają głównie w niektóre obszary i gałęzie gospodarki, np. w Austrii ponad połowa cudzoziemców pracuje w 6 spośród 59 sekcji gospodarki⁸. Taka imigracja łańcuchowa oraz napływ kolejnych imigrantów w ramach tzw. łączenia rodzin wpływa na koncentrację cudzoziemców w niektórych regionach i zmniejsza ich mobilność. Gdy imigranci osiedlą się na stałe, w związku z założeniem rodziny lub przybyciem krewnych z kraju pochodze-

⁵ Zauważył to M. Kabaj, który w recenzji publikacji dotyczących migracji polskich pracowników do krajów Unii Europejskiej stwierdził: „Lektura większości opracowań tworzy jednak jednostronny lub zdeformowany obraz korzyści. Odnieść można wrażenie, że z ruchów wędrownych korzysta wyłącznie kraj emigracji, co nie jest zgodne z realiami. [...] W pracy brak jest drugiej strony bilansu oceny korzyści dla krajów emigracji, które są wielokrotnie większe od transferów do Polski, gdyż przyczyniają się do wzrostu PKB. Warto pamiętać, że kraje UE, a szczególnie Niemcy, prowadzą tzw. ‘czasową, selektywną’ politykę migracyjną (temporary selective migration policy). Selektywność zakłada, że prawo do zatrudnienia osób z krajów emigracji mają tylko pracownicy ‘komplementarni’. Oznacza to zgodę na imigrację w zawodach deficytowych, tzn. takich, w których istnieje więcej wolnych miejsc pracy niż osób jej poszukujących w krajach UE. Polityka ta odnosi się głównie do osób o niskich kwalifikacjach, które zaakceptują stanowiska pracy (głównie sezonowej) o niskich płacach i niskim prestiżu społecznym. Tak więc głównym kryterium imigracji jest interes krajów unijnych. Kwestie interesu krajów emigracji jest całkowicie pominięta”. w: M. Kabaj, recenzja książki *Zewnętrzne migracje zarobkowe we współczesnej Polsce. Wybrane zagadnienia*, „Polityka Społeczna” 2000, z. 5-6, s. 38-39.

⁶ Por. G. Biffl, *Makro-ökonomische Aspekte der Ausländerbeschäftigung, w: Arbeitsmarktrelevante Effekte der Ausländerintegration in Österreich*, red. G. Biffl, WIFO, Wien 2002, s. 410-411.

⁷ W Austrii mobilność pracowników cudzoziemskich jest jednak ograniczana poprzez regulacje ustawowe dotyczące zatrudniania cudzoziemców.

⁸ Zob. P. Huber, H. Brücker, *Auswirkungen und Ausnutzungen von Übergangsfristen für die Freizügigkeit der Arbeitskräfte nach der EU-Erweiterung*, WIFO-DIW, Wien-Berlin 2003, s. 79; zob. A. Górny, D. Stola *Akumulacja i wykorzystanie migracyjnego kapitału społecznego*, w: *Ludzie na huśtawce. Migracje między peryferiami Polski i Zachodu*, red. E. Jaźwińska, M. Okólski, Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR, Warszawa 2001, s. 164; zob. M. Okólski, *Mobilność międzynarodowa ludności Polski w okresie transformacji: przegląd problematyki*, w: *Ludzie na huśtawce ...*, s. 22.

nia, pod względem mobilności w zasadzie przestają różnić się od ludności krajowej⁹.

Kolejnym czynnikiem wpływającym na wydajność pracy jest zmiana struktury kwalifikacji siły roboczej. Im wyższe są bowiem kwalifikacje pracowników, tym większe są ich szanse na znalezienie zatrudnienia i otrzymywanie wysokiego wynagrodzenia, stąd większy jest ich udział we wzroście gospodarczym i tworzeniu PKB.

Poziom wykształcenia cudzoziemskich pracowników zatrudnionych w Austrii jest znacznie zróżnicowany w zależności od kraju pochodzenia. Podczas gdy imigranci z Turcji i Jugosławii przybywający do Austrii w latach 60-tych i 70-tych ubiegłego wieku charakteryzowali się niskim poziomem wykształcenia, imigranci przybywający z Europy Środkowo-Wschodniej w latach 90-tych ubiegłego wieku charakteryzowali się wysokim poziomem wykształcenia¹⁰. Blisko 1/3 pracowników z Polski, Węgier, Czech, Słowacji, Rumunii i Bułgarii miała wykształcenie wyższe lub średnie maturalne, natomiast wśród pracowników krajowych udział ten wynosił 17%, natomiast wśród imigrantów z byłej Jugosławii i Turcji ok. 4%. Obowiązkową szkołę podstawową ukończyło ok. 27% pracowników krajowych i imigrantów z Europy Środkowo-Wschodniej oraz ponad 70% z byłej Jugosławii i ponad 80% z Turcji (szczegółowe dane zawiera tabela 1).

Tabela 1

Poziom wykształcenia ludności wg pochodzenia w Austrii w wieku powyżej 15 lat

Poziom wykształcenia	Osoby pochodzące z:			
	Austrii	Europy Środkowo-Wschodniej	byłej Jugosławii	Turcji
Wyższy (uniwersytecki lub zawodowy)	7,2%	11,9%	1,6%	1,2%
Średnie szkoły ogólnokształcące	10,0%	20,5%	3,1%	3,0%
Średnie szkoły zawodowe	13,7%	9,5%	3,4%	1,4%
Zasadnicze szkoły zawodowe	42,4%	30,2%	19,3%	9,8%
Szkoły podstawowe	26,7%	27,9%	72,6%	84,6%
Łącznie	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Źródło: Narodowy Spis Ludności 1991 r., za: H. Fassmann, C. Hintermann, J. Kohlbacher, U. Reeger *Arbeitsmarkt Mitteleuropa. Die Rückkehr historischer Migrationsmuster*, Institut für Stadt- und Regionalforschung, Wien 1999, s. 28.

Dane z 1991 r. zaprezentowane w tabeli 1 dotyczące wysokiego poziomu wykształcenia pracowników z Europy Środkowo-Wschodniej potwierdzają również późniejsze badania. Zgodnie z raportem Międzynarodowego Centrum Badań nad Migracjami w Wiedniu z 1999 r. oraz badaniami rynku pracy z 2001 r. imigranci pochodzący z Czech, Węgier, Słowenii i Polski częściej

⁹ Por. W. Pollan, *Die Volkswirtschaftlichen Auswirkungen der Zuwanderung von Arbeitskräften*, „WIFO – Monatsberichte“ z. 73 (2), Wien 2000, s. 97.

¹⁰ Zob. P. Piotrowski, *Cudzoziemcy na austriackim rynku pracy*, „Polityka Społeczna” 2003, z. 9, s. 24.

posiadali wykształcenie wyższe lub średnie od Austriaków (dane przedstawia tabela 2).

Tabela 2

Poziom wykształcenia pracowników austriackich oraz pracowników cudzoziemskich z Czech, Węgier, Słowenii oraz Polski

Wykształcenie	Osoby pochodzące z:		
	Austrii	Czech, Węgier, Słowenii	Polski
Wyższe	8,5%	21,7%	16,4%
Średnie zawodowe i ogólnokształcące	25,5%	50,4%	41,1%
Podstawowe i zasadnicze zawodowe	66%	27,9%	42,5%
Łącznie	100%	100%	100%

Źródło: Dane dotyczące Austrii oraz Czech, Węgier i Słowenii za: *Qualifikationsniveau von slowenischen, tschechischen und ungarischen ArbeitsmigrantInnen und ihre Position am österreichischen Arbeitsmarkt. Endbericht*, ICMPD, Wien 1999, s. 22 i 25. Dane dotyczące Polski za: H. Fassmann *Transnationale Mobilität*, w: SWS-Rundschau, z. 4/2003, Wien 2003, s. 440.

Imigracja poprzez zwiększenie podaży pracy przyczynia się do zahamowania wzrostu płac w tych branżach, do których cudzoziemcy najczęściej przybywają¹¹. Jest to główną przyczyną, dla której związki zawodowe sprzeciwiają się liberalnej polityce imigracyjnej. Z drugiej strony pracodawcy popierają liberalizację dostępu cudzoziemców do rynku pracy argumentując, że niskie płace i koszty pracy przyczyniają się do pobudzenia inwestycyjnego i w jego rezultacie do wzrostu gospodarczego. Pobudzenie inwestycyjne w wyniku imigracji różni się będzie w poszczególnych branżach w zależności od ich zorientowania na produkcję dóbr i usług skierowanych na eksport lub na rynek krajowy. Branże wytwarzające dobra na eksport, wykorzystując efekt skali dzięki zatrudnieniu cudzoziemców, mogą zwiększyć produkcję bez wprowadzania zmian technologicznych i ponoszenia dodatkowych kosztów. Natomiast w branżach zorientowanych na rynek krajowy, w których produkowane są dobra w ilości zaspokajającej popyt wewnętrzny, produkcja będzie rosła w mniejszym stopniu¹².

W rzeczywistości w Austrii udział cudzoziemców zatrudnionych w branżach zorientowanych na eksport stopniowo się zmniejsza. Obecnie co czwarty imigrant zatrudniony jest w tych segmentach rynku pracy, podczas gdy jeszcze w 1980 r. pracowało w nich około połowy pracowników cudzoziemskich. Cudzoziemcy w przeważającej części zatrudnieni są w branżach zorientowanych na rynek krajowy (budownictwo, turystyka, handel, usługi dla ludności). Poprzez

¹¹ Przeprowadzone przez DeNew i Zimmermanna ekonometryczne analizy dotyczące niemieckiego rynku pracy wykazały, że wzrost liczby cudzoziemskich pracowników powodujący zwiększenie się ich udziału w populacji pracowników o 1% spowodował spadek wynagrodzenia liczonego za godzinę pracy o 4,1%. W badanym okresie udział cudzoziemców na rynku pracy wynosił 8,5%. Wzrost udziału cudzoziemskiej siły roboczej z 8,5% do 9,5% oznacza wzrost liczby imigrantów o 13%. Z powyższego wynika, że wzrost liczby cudzoziemskich pracowników o 10% spowoduje spadek poziomu płac o 3,2%. Autorzy podkreślają, że powyższe obliczenia są zgodne z innymi szacunkami. Stwierdzają również, że w powyższych obliczeniach należałoby jeszcze uwzględnić efekty wzrostu bezrobocia. J. P. DeNew, K. F. Zimmermann, *Native Wage Impacts of Foreign Labor: A Random Effects Panel Analysis*, „Journal of Population Economics”, 1994, nr 7, s. 177-192.

¹² Zob. G. Biffl, *Versuch*, s. 102.

to przyczyniają się do zahamowania wzrostu cen dóbr i usług, służących zaspokajaniu potrzeb ludności krajowej, głównie są to tanie mieszkania oraz niektóre usługi: hotelarskie i restauracyjne, pielęgniarstwo, opieka nad dziećmi oraz sprzątanie¹³. Zwiększony udział pracowników cudzoziemskich w sektorze niskich płac z jednej strony działa hamująco na inflację w tej części rynku¹⁴, z drugiej strony spowalnia rozwój wydajności w całej gospodarce poprzez wstrzymanie postępu technologicznego¹⁵. Dla przedsiębiorców dysponujących tanią siłą roboczą nieracjonalne jest bowiem inwestowanie w kosztowne zmiany technologiczne. W sytuacji gdy imigranci są przede wszystkim pracownikami niewykwalifikowanymi, pracodawcy utrzymują w segmencie niskich płac pracochłonne metody produkcji. Imigracja skutkuje więc w tych segmentach utrzymywaniem się płac na niskim poziomie i jednocześnie brakiem wzrostu wydajności produkcji¹⁶.

Imigracja oddziałuje nie tylko na stronę podażową na rynku dóbr (poprzez zwiększenie podaży pracy i dodatkowych inwestycji z przywożonego kapitału, który zwiększa przyszłą podaź), lecz także powoduje wzrost popytu na dobra i usługi, przez co pozytywnie oddziałuje na wzrost gospodarczy i w konsekwencji powoduje zwiększenie popytu na pracę. Popyt na dobra wzrasta w wyniku wydatków imigrantów na spożycie¹⁷ (przede wszystkim na trwałe dobra gospodarstwa domowego i samochody), dodatkowych wydatków rządu na specjalne usługi dla imigrantów (np. dodatkowi nauczyciele języków obcych), jak również w wyniku eksportu netto (ponieważ pobyt imigrantów w Austrii jest niepewny, utrzymuje się orientacja na kraj pochodzenia, co w dużym stopniu przyczynia się do odpływu kapitału)¹⁸. Tak więc imigracja oddziałuje na rynek pracy: bezpośrednio – przez wzrost podaży siły roboczej oraz pośrednio – poprzez zwiększenie popytu na towary oraz usługi i w konsekwencji zwiększenie popytu na pracę¹⁹.

II. ANALIZY SKUTKÓW IMIGRACJI DLA AUSTRII OPARTE NA BADANIACH MIKROEKONOMICZNYCH

W analizach opartych na badaniach mikroekonomicznych wykorzystywane jest regionalne lub branżowe zróżnicowanie udziału cudzoziemców w populacji pracowników. W badaniach tych podejmowane są głównie próby oszacowania efektu wzrostu liczby cudzoziemskich pracowników na poziom płac w poszczególnych segmentach rynku pracy. Z analiz opartych na badaniach mikroekono-

¹³ Zob. G. Biffl, *Austriacki system migracyjny*, w: *Studia o procesach migracji zagranicznych*, tom III, red. S. Golinowska, E. Mark, IPiSS, Warszawa 1994, s. 134.

¹⁴ Imigracja powoduje stabilizację cen i zahamowanie inflacji wtedy, gdy imigranci bardziej przyczyniają się do wzrostu strony podażowej gospodarki niż do zwiększenia popytu na dobra i usługi.

¹⁵ Spadek poziomu płac na rynku, będący skutkiem zwiększenia podaży pracy, powoduje zmniejszenie inwestycji przyczyniających się do postępu technologicznego.

¹⁶ Por. G. Biffl, *Makro-ökonomische*, s. 411-412.

¹⁷ Efekt ten nie jest wynikiem prostej relacji wzrostu populacji, lecz zależy od struktury ludności, gdyż różne są koszty dóbr ludności krajowej i imigrantów.

¹⁸ Imigracja powodować może także wzrost popytu poprzez dodatkowe inwestycje realizowane przez imigrantów, co jednak nie dotyczy Austrii, która nie podejmowała starań w kierunku przyciągnięcia migrujących biznesmenów.

¹⁹ Por. G. Biffl, *Austriacki...*, s. 133-134.

micznych wynika, że imigracja w niewielkim stopniu wpływa na rynek pracy, najważniejszym zaś jej efektem jest zwiększona dekoncentracja dochodów pracowników.

Studia mikroekonomiczne wykazują, że skutki imigracji odczuwają przede wszystkim ci pracownicy krajowi, których kwalifikacje są najbardziej zbliżone do kwalifikacji imigrantów, przez co bardziej dotyka ich zwiększona konkurencja na rynku pracy. Poziom płac pracowników niewykwalifikowanych zmniejsza się, natomiast zarobki pracowników wykwalifikowanych rosną. Ponieważ imigranci przybywający do Austrii, często mimo wysokiego poziomu wykształcenia, zajmują dolne pozycje w hierarchii zawodowej i zatrudniani są na drugorzędym subryнку pracy, konkurują z niskokwalifikowanymi pracownikami krajowymi, natomiast na imigracji zyskują pracownicy wysokokwalifikowani²⁰.

Efekty napływu cudzoziemskich pracowników zależą od natężenia ruchów migracyjnych. Wpływy imigracji (liczone w relacji na 1 imigranta) są znacznie większe w sytuacji, gdy napływ dużej liczby pracowników następuje w krótkim okresie, niż w sytuacji, w której imigracja przebiega stopniowo i powoli. Ponadto negatywne skutki imigracji bardziej dotkną niemobilną krajową siłę roboczą, która nie reaguje odpływem z danej branży lub regionu w przypadku zwiększenia się konkurencji w związku z przybyciem cudzoziemskich pracowników. Istotna więc dla efektów imigracji na rynku pracy jest przestrzenna i branżowa koncentracja imigrantów²¹.

Analiza zależności pomiędzy imigracją zorientowaną na dany region, gałąź przemysłu lub zakład przemysłowy a ryzykiem wystąpienia bezrobocia wśród pracowników austriackich, nie wykazała istotnych skutków imigracji na pracowników krajowych²². W wyniku badań zaobserwowano jedynie w 1988 r. związek pomiędzy imigracją zorientowaną na gałąź przemysłu a stopą bezrobocia. Zwiększenie bezrobocia dotknęło pracowników posiadających określone kwalifikacje, negatywne skutki imigracji odczuli głównie pracownicy sezonowi oraz młodzi pracownicy niewykwalifikowani.

W latach 1989-1991 zaobserwowano wzrost bezrobocia wśród mężczyzn zatrudnionych w segmencie produkcji przemysłowej w wyniku napływu cudzoziemskich pracowników²³. Wśród kobiet zależność taka nie została stwierdzona. Analiza potwierdziła również występowanie różnych skutków imigracji dla pracowników wysokokwalifikowanych i niskokwalifikowanych – wzrost wynagrodzeń pracowników wysokokwalifikowanych oraz zmniejszenie płac pracowników o niskich kwalifikacjach. Analizy obejmujące ten sam okres, tj. lata 1989-1991, przeprowadzone przez innych badaczy²⁴, wykazały istotny wpływ imigracji na

²⁰ Por. P. Piotrowski, op. cit., s. 24-26 oraz G. Biffl, *Arbeitsmarktrelevante Effekte der Ausländerintegration in Österreich*, WIFO, Wien 2002.

²¹ Por. P. Huber, *Gesamtwirtschaftliche Auswirkungen der Zuwanderung, w: Arbeitsmarktrelevante Effekte...*, s. 422.

²² Zob. R. Winter-Ebmer, J. Zweimüller, *Do Immigrants Displace Native Workers? The Austrian Experience*, „CEPR Working Paper. Journal of Population Economics” 1994.

²³ Zob. R. Winter-Ebmer, J. Zweimüller, *Immigration, Trade and Austrian Unemployment*, „CEPR Discussion Paper” 1996.

²⁴ Zob. T. Boerri, H. Brücker *The Impact of Eastern Enlargement on Employment and Labour Markets in the EU Member States*, DIW-CEPR-FIEF-IGIER-IHS, Berlin-Mailand 2000.

poziom płac. Wzrost udziału cudzoziemców w danej branży powodował zmniejszenie płac o 0,25%. Efekt ten dotknął w szczególności pracowników niewykwalifikowanych. Poza tym potwierdzony został niewielki wzrost bezrobocia.

Również badania Hofera i Hubera²⁵ wykazały związek pomiędzy imigracją i poziomem płac. Poziom płac pracowników najlepiej zarabiających, obejmujących 25% populacji otrzymujących najwyższe wynagrodzenia, w związku z imigracją wzrósł, natomiast płace pracowników najmniej zarabiających zmniejszyły się. W badaniach tych stwierdzono także związek pomiędzy imigracją a bezrobociem, które dotknęło głównie pracowników niewykwalifikowanych.

Tabela 3

Wyniki badań mikroekonomicznych dotyczących wpływu migracji na gospodarkę

Autorzy badania	Wyniki badań
Winter-Ebmer Zweimüller ²⁶	Imigracja spowodowała wzrost płac pracowników wysokokwalifikowanych i spadek płac pracowników niskokwalifikowanych. Wpłynęła na wzrost bezrobocia i spowodowała obniżenie prawdopodobieństwa znalezienia miejsca, głównie dla mężczyzn.
Winter-Ebmer Zweimüller ²⁷	Imigracja zorientowana na branżę przemysłowe wpłynęła na zwiększenie się bezrobocia w latach 1988-1989.
Winter-Ebmer Zweimüller ²⁷	Wzrost udziału cudzoziemskich pracowników na rynku pracy spowodował obniżenie poziomu płac młodych pracowników krajowych
Winter-Ebmer Zimmermann ²⁸	Imigracja spowodowała zahamowanie wzrostu zatrudnienia wśród pracowników krajowych.
Winter-Ebmer Zweimüller ²⁷	Imigracja zwiększyła ryzyko wystąpienia bezrobocia tylko w branżach przemysłowych oraz spowodowała znaczne zwiększenie stopy bezrobocia długookresowego w regionie.
Boeri, Bruecker ³¹	Imigracja spowodowała zmniejszenie wzrostu płac – efekt ten wystąpił tylko w stosunku do pracowników niewykwalifikowanych. Pracowników wykwalifikowanych nie dotknął spadek wynagrodzeń.
Hofer, Huber ³²	Imigracja spowodowała wzrost ryzyka bezrobocia pracowników niewykwalifikowanych, wzrost bezrobocia nie dotknął pracowników wykwalifikowanych.
Huber, Hofer ³³	Poziom wynagrodzenia pracowników otrzymujących najwyższe wynagrodzenia (25%) populacji najlepiej zarabiającej) w związku z imigracją wzrósł, natomiast płace pracowników najmniej zarabiających zmniejszyły się.

Źródło: P. Huber *Gesamtwirtschaftliche*, op. cit., s. 423.

²⁵ Zob. H. Hofer, P. Huber, *The Wage and Mobility Effects of Trade and Migration on the Austrian Labour Market*, Institut for Advanced Studies, Economics Series, Februar 2001 (97), Wien 2001 oraz P. Huber, H. Hofer, *Auswirkungen der EU-Erweiterung auf den österreichischen Arbeitsmarkt*, w: *Strukturpolitik und Raumplanung and der mitteleuropäischen EU-Außengrenze auf die EU-Osterweiterung – PREPARITY*, red. P. Mayerhofer, G. Palme, WIFO, Wien 2001.

²⁶ R. Winter-Ebmer, J. Zweimüller, *Die Auswirkungen der Ausländerbeschäftigung auf den österreichischen Arbeitsmarkt 1988 bis 1991*, w: *Östöffnung: Wirtschaftliche Folgen für Österreich* pod red. R. Holzmann, R. Neck, Mainz-Wien 1996, s. 55-102.

²⁷ R. Winter-Ebmer, J. Zweimüller J., *Do Immigrants ...*

²⁸ R. Winter-Ebmer, J. Zweimüller, *Immigration and the Earnings of Young Native Workers*, „Oxford Economic Papers”, 1996, z. 48, s. 473-491.

²⁹ R. Winter-Ebmer, K. F. Zimmermann, *East-West Trade and Migration: The Austro-German Case*, IZA DP, Bonn 1998.

³⁰ R. Winter-Ebmer, J. Zweimüller, *Immigration, Trade ...*

³¹ T. Boeri, H. Bruecker, *The Impact ...*

³² H. Hofer, P. Huber, *The Wage ...*

³³ P. Huber, H. Hofer, *Auswirkungen ...*

W tabeli nr 3 zawarte zostały najistotniejsze wyniki studiów przeprowadzonych dla Austrii dotyczących efektów imigracji dla rynku pracy.

Przedstawione powyżej analizy regionalne opierają się na założeniu, że badane segmenty rynku pracy są zamkniętymi systemami ekonomicznymi. Zgodnie z przyjętym założeniem sytuacja nierównowagi w jednym segmencie nie miałaby więc wpływu na pozostałe segmenty rynku pracy, tzn. poszczególne regionalne, sektorowe lub zakładowe subryniki byłyby całkowicie izolowane. Oznaczałoby to, że czynniki produkcji, w szczególności siła robocza, są niemożliwe. Taka sytuacja wyłączałaby możliwość wyrównania płac pomiędzy regionami i gałęziami gospodarki³⁴.

Badania amerykańskich ekonomistów wykazały, że efekty imigracji dotyczą całą gospodarkę narodową. Analizy dotyczące udziału cudzoziemskich pracowników w poszczególnych segmentach rynku oraz zmian zachodzących w tych segmentach nie odnoszą się więc do skutków imigracji dla całego rynku pracy. Na podstawie analiz regionalnych nie można określić efektów imigracji dla ponadregionalnego rynku pracy³⁵.

Badane segmenty austriackiego rynku pracy nie są zamkniętymi systemami gospodarczymi. Siła robocza, kapitał i dobra przemieszczają się łatwo pomiędzy poszczególnymi regionami i sektorami, ceny czynników zaś, w szczególności poziom płac, wykazują tendencje do wyrównywania się. W rzeczywistości krajowa siła robocza, ale także przedsiębiorstwa, reagują na napływ imigrantów poprzez przemieszczenie się do regionów, które cechują się lepszymi możliwościami: siła robocza imigruje do obszarów, w których wynagrodzenia są na wyższym poziomie, przedsiębiorcy zaś przenoszą produkcję (lub jej części) do obszarów, w których płace są niskie. Takie ruchy migracyjne powodują, że negatywne skutki imigracji na poziom płac i bezrobocie przenoszą się na całą gospodarkę. Analizy regionalne odnoszą się więc tylko do bezpośrednich skutków imigracji dla poszczególnych subrynków, natomiast nie można na ich podstawie wnioskować o efektach napływu cudzoziemskich pracowników dla całej gospodarki.

III. ANALIZY SKUTKÓW IMIGRACJI DLA AUSTRII OPARTE NA BADANIACH MAKROEKONOMICZNYCH

Badania makroekonomiczne zajmujące się problemem imigracji cudzoziemskich pracowników do Austrii przeprowadzane są na podstawie materiału empirycznego lub opierają się na scenariuszach migracyjnych. Pierwszy rodzaj analiz obejmuje zmiany na rynku pracy i w gospodarce w okresach, w których doszło do zwiększonego napływu cudzoziemców – tzw. szoku podażowego na rynku pracy, natomiast drugi rodzaj analiz ma na celu przedstawienie prognozy dotyczącej skutków imigracji na rynku w okresie trwania „przeciętnej” koniunktury w gospodarce.

³⁴ Por. W. Pollan, *Die Volkswirtschaftlichen...*, s. 101.

³⁵ Zob. G. Borjas, R. B. Freeman, L. F. Katz, *How Much Do Immigration and Trade Affect Labor Market Outcomes*, „Brookings Papers on Economic Activity”, 1997, nr 1, s. 25.

Analizy oparte na materiale empirycznym w następstwie zwiększonej imigracji do Austrii w latach 1989-1991

Lata 1989-1991 charakteryzowały się zwiększonym napływem imigrantów, do Austrii przybyło 117 tysięcy cudzoziemskich pracowników (zob. tabela 4). Przyjeżdżali wówczas głównie cudzoziemcy pochodzący z tzw. klasycznych krajów emigracyjnych: Turcji i byłej Jugosławii. Fakt ten przeczy potocznemu pogładowi, że po zmianach ustrojowych z państw Europy Środkowo-Wschodniej nastąpiły do Austrii masowe ruchy emigracyjne. W okresie 1989-1995 przybyło do Austrii 65 tysięcy pracowników z byłej Jugosławii i 20 tysięcy z Turcji, stanowili oni ponad 70% wszystkich imigrantów. Udział imigrantów z Europy Środkowo-Wschodniej pozostawał na niezmiennym poziomie, stanowili oni 15,3% wszystkich cudzoziemskich pracowników, w 1998 r. zaś na skutek spadku liczebności pozostałych grup imigrantów udział ich wzrósł do 16,4%³⁶. Stąd większość analiz makroekonomicznych dotyczących wpływu imigracji na austriacki rynek pracy przeprowadzona została przy uwzględnieniu szoku podażowego na rynku pracy w latach 1989-1991.

W analizie zmian na rynku pracy w Austrii w latach 1989-1992³⁷ wykazany został związek pomiędzy imigracją i bezrobociem. W okresie 1990-1992, mimo dobrej koniunktury w gospodarce, nastąpił wzrost stopy bezrobocia i wyraźny spadek podaży pracy pracowników krajowych. Zaobserwowany został także niewielki pozytywny efekt imigracji na łączny wzrost zatrudnienia pracowników krajowych i cudzoziemskich oraz na związany ze wzrostem podaży pracy spadek poziomu płac.

Walterskirchen, analizując skutki imigracji dla austriackiego rynku pracy w latach 1989-1991, stwierdził, że znaczne zwiększenie się liczby cudzoziemskich pracowników umożliwiło wzrost gospodarczy, ponieważ w wielu branżach zatrudniona została tania siła robocza. Poza tym wzrost liczby cudzoziemców skutkował wzrostem stopy bezrobocia i spadkiem zatrudnienia pracowników krajowych, np. w branży budowlanej w okresie 1988-1992 wzrosło zatrudnienie imigrantów, natomiast spadła liczba pracowników krajowych, w przemyśle nastąpił także spadek zatrudnienia pracowników krajowych oraz początkowo wzrosła liczba pracowników cudzoziemskich, która następnie zmniejszyła się³⁸.

Analizę skutków imigracji na zatrudnienie pracowników krajowych i cudzoziemskich oraz na płace przeprowadził dla lat 1989-2003 austriacki badacz Huber³⁹. Zaobserwował wzrost zatrudnienia w wyniku zwiększonego napływu imigrantów oraz spadek liczby miejsc pracy w związku ze zmniejszeniem napływu cudzoziemskich pracowników (rysunek 1). W czasie wzrostu zatrudnienia sytuacja poprawiała się przede wszystkim w branżach wrażliwych na zmiany koniunktury gospodarczej, w których pracownicy cudzoziemscy częściej znajdują zatrudnienie, np. w budownictwie. Zwiększony popyt na pracowni-

³⁶ P. Huber, *Gesamtwirtschaftliche...*, s. 416.

³⁷ Ibidem, s. 416-419.

³⁸ E. Walterskirchen, R. Dietz, *Auswirkungen der EU-Osterweiterung auf den österreichischen Arbeitsmarkt*, WIFO, Wien 1998, s. 72-76.

³⁹ P. Huber, *Gesamtwirtschaftliche*, s. 418 oraz P. Huber, H. Brückner, *Auswirkungen*, s. 68-71.

Tabela 4

Liczba imigrantów w Austrii wg kraju pochodzenia w latach 1980-2002 (w %)

Lata	Łącznie cudzoziemcy	Zmiana w % do roku poprzedniego	Unia Europejska	była Jugosławia	Chorwacja	Słowenia	Bośnia	Turecja	pozostali
1980	174 700	-	-	65,9	-	-	-	16,2	10,9
1981	171 800	-1,7%	-	64,5	-	-	-	16,9	11,5
1982	156 000	-9,2%	-	62,0	-	-	-	18,3	12,0
1983	145 300	-6,9%	-	61,4	-	-	-	19,0	11,8
1984	138 700	-4,5%	-	59,9	-	-	-	20,0	12,1
1985	140 200	1,1%	-	58,5	-	-	-	20,8	12,8
1986	146 000	4,1%	-	57,3	-	-	-	21,4	13,4
1987	147 400	1,0%	-	56,0	-	-	-	22,2	14,1
1988	150 900	2,4%	-	55,1	-	-	-	22,7	14,3
1989	167 400	10,9%	-	54,3	-	-	-	23,4	14,9
1990	217 600	30,0%	-	50,8	-	-	-	23,2	20,0
1991	266 500	22,5%	7,2	48,5	-	-	-	21,6	22,7
1992	273 900	2,8%	6,9	48,8	0,4	0,5	-	20,3	23,1
1993	277 500	1,3%	6,9	45,6	2,3	1,6	1,2	19,6	22,8
1994	291 000	4,9%	6,3	44,4	1,3	0,9	2,3	18,6	26,2
1995	300 300	3,2%	7,0	43,1	1,6	0,9	3,6	18,2	25,6
1996	300 400	0,0%	7,8	42,0	1,8	1,0	4,5	17,8	25,1
1997	298 800	-0,5%	8,3	41,3	1,9	1,1	5,0	17,7	24,7
1998	298 600	-0,1%	9,0	41,0	2,1	1,1	5,5	18,2	23,1
1999	306 400	2,6%	9,7	40,1	2,3	1,1	6,0	18,2	22,6
2000	319 900	4,4%	10,1	38,8	2,6	1,1	6,6	17,9	22,9
2001	329 300	2,9%	10,8	37,3	3,0	1,1	7,3	17,3	23,2
2002	334 400	1,5%	11,8	35,8	3,2	1,2	7,6	16,8	23,6

Źródło: Federalne Ministerstwo Gospodarki i Pracy (dane do 1994) oraz Austriackie Zrzeszenie Zakładów Ubezpieczeń Społecznych (dane od 1994), za: G. Biffl *SOPEMI Report on Labour Migration. Austria 2002-03*, WIFO, Wien 2003, s. 63 oraz obliczenia własne.

nie był zaspokajany przez pracowników krajowych, co w następstwie prowadziło do wzrostu imigracji⁴⁰. Na tej podstawie Huber stwierdził, że pracownicy cudzoziemscy stanowią w Austrii – podobnie jak w innych krajach zachodnioeuropejskich – tzw. zderzak koniunkturalny na rynku pracy⁴¹.

Na podstawie analizy procesów zachodzących w gospodarce w latach 90-tych Huber zauważył, że należy oczekiwać występowania cyklicznych asymetrii w możliwościach absorpcji imigrantów na rynku pracy. Okres wzrostu gospodar-

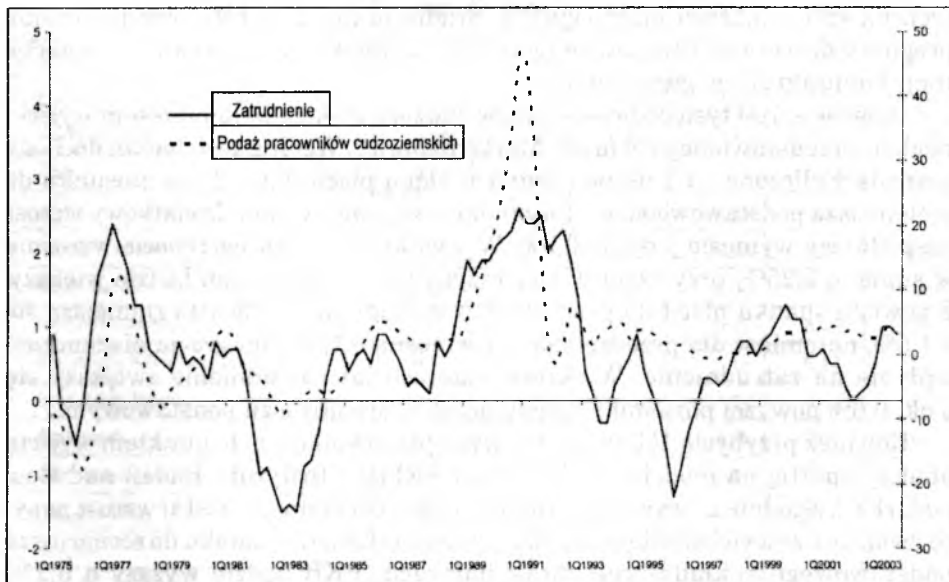
⁴⁰ P. Huber, *Gesamtwirtschaftliche...*, s. 415-416.

⁴¹ „Die ausländischen Arbeitskräfte stellen daher in Österreich – ebenso wie in anderen Ländern – einen Konjunkturpuffer am Arbeitsmarkt dar”, (ibidem, s. 416).

czego, w wyniku wykorzystania rezerw na rynku pracy, związany jest z potrzebą zatrudnienia imigrantów. Na niektórych regionalnych i sektorowych subrynkach pracy dochodzi nawet do niedoboru siły roboczej i utworzenia się tzw. wąskich gardeł w gospodarce, zwłaszcza w tych działach, branżach, zawodach lub zakładach, w których pracownicy krajowi niechętnie podejmują pracę. W tej fazie procesy imigracyjne mogą przebiegać bez następstw w postaci spadku poziomu płac i wzrostu bezrobocia. „Import okresowej siły roboczej” może pozwolić wówczas na uniknięcie strat w produkcji i w zbiorach⁴². Natomiast niedostatek w podaży pracy może spowodować przedwczesne zahamowanie wzrostu gospodarczego⁴³.

Rysunek 1

Zatrudnienie oraz podaż pracowników cudzoziemskich w latach 1975-2003
(zmiany w stosunku do roku poprzedniego w %)

Źródło: P. Huber, H. Brückner *Auswirkungen*, op. cit., s. 69; lewa skala obrazuje zatrudnienie, prawa skala obrazuje podaż pracy pracowników cudzoziemskich.

Przedstawione powyżej studia przeprowadzone w oparciu o materiał empiryczny wykazują, że imigracja w niewielkim stopniu wpływa na sytuację ludności krajowej, przede wszystkim w pierwszym okresie powodując nieznaczny wzrost bezrobocia i spadek poziomu płac. Przybycie cudzoziemskich pracowników skutkuje także nieznacznie zwiększonym wzrostem gospodarczym.

⁴² E. Marek, *Sezonowe zatrudnianie Polaków za granicą*, w: *Zewnętrzne migracje zarobkowe we współczesnej Polsce. Wybrane zagadnienia*, red. A. Rajkiewicz, Wrocław 2000, s. 35.

⁴³ P. Huber, *Gesamtwirtschaftliche...*, s. 419.

Analizy oparte na scenariuszach migracyjnych i prognozach w związku z rozszerzeniem Unii Europejskiej

Studia oparte na materiale empirycznym dotyczące ekonomicznych skutków imigracji dla Austrii dotyczyły w szczególności następstw zintensyfikowanych ruchów imigracyjnych w latach 1989-1991. Przystąpienie Austrii do Unii Europejskiej w 1995 r. i w konsekwencji zniesienie barier w dostępie do austriackiego rynku pracy dla obywateli innych państw członkowskich nie spowodowało poważnego wzrostu liczby pracowników cudzoziemskich pochodzących z Unii Europejskiej. W 1991 r. imigranci pochodzący z państw członkowskich stanowili 7,2% populacji pracowników cudzoziemskich, w 1995 r. odsetek ten wynosił 7,0% i wzrósł do 10,1% w 2000 r. Jednak w związku z rozszerzeniem Wspólnoty w 2004 r. o państwa Europy Środkowo-Wschodniej wzrosło zainteresowanie analityków prognozowanymi ruchami imigracyjnymi i ich ekonomicznymi konsekwencjami. W wyniku tego zainteresowania opublikowano wiele analiz opartych na scenariuszach migracyjnych. Studia te mają na celu przedstawienie prognozy dotyczącej skutków imigracji na rynku w okresie trwania „przeciętnej” koniunktury w gospodarce.

Imigracja 100 tysięcy pracowników cudzoziemskich była punktem wyjścia modelu przedstawionego w pracy Marterbauera⁴⁴. Według tych badań dochody gospodarki liczone na 1 osobę spadną w ciągu pięciu lat o 2% w stosunku do scenariusza podstawowego, w którym imigracja nie wystąpi. Dodatkowy wzrost gospodarczy wyniesie jedynie 0,2%. W wyniku imigracji bezrobocie wzrośnie w sumie o 2,25%, przy czym w pierwszych latach wzrost ten będzie większy. Z powodu spadku płac (dla pracobiorców wynagrodzenia brutto zmniejszą się o 1,5%, natomiast dla przedsiębiorców wzrosną o 1,5%) imigracja nieznacznie wpłynie na zatrudnienie. W okresie czterech lat zatrudnienie zwiększy się o ok. 0,6% powyżej poziomu występującego w scenariuszu podstawowym.

Również przybycie 100 tysięcy nowych pracowników było punktem wyjścia analizy opartej na modelu WIFO – Austriackiego Instytutu Badań nad Gospodarką⁴⁵. Zgodnie z wynikami analizy, w której pominięty został wzrost popytu związany ze zwiększeniem populacji pracowników, w stosunku do scenariusza podstawowego zakładającego brak imigracji, PKB będzie wyższy o 0,2%, wydajność pracy będzie niższa o 0,4%, poziom płac będzie niższy o 0,6%, zatrudnienie wzrośnie o 0,6%, bezrobocie będzie wyraźnie wyższe.

W pracy Breussa⁴⁶ badającego skutki imigracji w związku z rozszerzeniem Unii Europejskiej zastosowany został model Oxford Economic Forecasting (OEF) World Macroeconomic Model, w którym założono napływ 81 tysięcy imigrantów w okresie 6 lat. Model ten, inaczej niż inne analizy, uwzględnia skutki migracji dla handlu zagranicznego w sytuacji zmniejszenia się importu spowodowanego

⁴⁴ M. Marterbauer, *Makroökonomische Aspekte der Ausländerbeschäftigung*, w: *Ökonomische und strukturelle Aspekte der Ausländerbeschäftigung in Österreich*, red. G. Biffl, E. Deutsch, H. Lutz, M. Marterbauer, WIFO, Wien 1997, s. 124-127.

⁴⁵ F. Breuss, F. Schebeck, *EU-Osterweiterung. Gesamtwirtschaftliche Auswirkungen auf Österreich. Berechnungen mit dem WIFO-Makromodell*, WIFO-WIIW-IHS, Wien 1995, s. 129-156.

⁴⁶ F. Breuss, *Makroökonomische Auswirkungen der EU-Erweiterung auf alte und neue Mitglieder, Strukturpolitik und Raumplanung...*

spadkiem popytu w krajach emigracji w następstwie odpływu siły roboczej. Uwzględnia również skutki zwiększonej podaży pracy na produkcję i zmianę podaży na rynku dóbr. Założenia przyjęte w omawianym modelu są następujące: w pierwszym roku po rozszerzeniu Unii Europejskiej z Polski, Węgier i Czech emigracja wyniesie 17 600 osób i będzie stopniowo się zmniejszać osiągając poziom 8 800 osób w 2010 r. Łącznie z państw przystępujących do Wspólnoty wyemigrują do tzw. starych państw unijnych 335 843 osoby, z czego najwięcej do Niemiec (218 430 osób, czyli 65%) oraz do Austrii (40 547, tj. 12,1%). Blisko 2/3 imigrantów będzie poszukiwało miejsca pracy. Poniższa tabela przedstawia szczegółowe wyniki przeprowadzonej analizy.

Tabela 5

Wyniki symulacji imigracji 81 000 osób do Austrii w okresie 6 lat według modelu Oxford Economic Model

Zmiany w %	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Realny PKB	0,10	0,15	0,16	0,16	0,15	0,16
Realny PKB na 1 mieszkańca	0,12	0,05	-0,02	0,01	0,02	0,06
Dochody netto	0,16	0,18	0,16	0,13	0,10	0,08
Płace	0,01	-0,01	-0,13	-0,27	-0,42	-0,55
Wpływy sektora publicznego	0,07	0,02	-0,10	-0,25	-0,41	-0,55
Wydatki sektora publicznego	0,15	0,03	-0,10	-0,25	-0,39	-0,52
Saldo budżetu (w % PKB)	0,04	0,00	0,00	0,00	-0,01	-0,01
Realna konsumpcja	0,12	0,17	0,15	0,12	0,08	0,04
Inwestycje sektora prywatnego	0,03	0,10	0,12	0,13	0,13	0,12
Inwestycje łącznie	0,04	0,09	0,10	0,11	0,09	0,08
Wydajność	0,06	0,08	0,07	0,06	0,05	0,05
Ceny konsumpcyjne	0,03	-0,12	-0,24	-0,37	-0,51	-0,63
Deflator PKB	0,04	-0,14	-0,27	-0,42	-0,56	-0,70
Eksport	0,07	0,12	0,13	0,14	0,12	0,12
Import	0,06	0,09	0,06	0,03	-0,01	-0,06
Populacja (w 1 000)	17,63	16,37	14,95	12,77	10,84	8,82
Podaż pracy (w 1 000)	11,88	10,90	10,00	8,50	7,30	6,00
Zatrudnienie (w 1 000)	1,53	2,95	3,69	4,19	4,45	4,85
Bezrobocie (w 1 000)	10,35	7,95	6,31	4,31	2,85	1,15
Stopa bezrobocia (w %)	0,22	0,17	0,13	0,09	0,05	0,02
Suma płac (w % PKB)	0,02	-0,01	-0,01	-0,01	0,00	-0,01

Źródło: P. Huber *Gesamtwirtschaftliche*, op. cit., s. 421.

Przeprowadzone badania wykazały, że imigracja w niewielkim stopniu wpłynie na PKB, który wzrośnie o ok. 0,15% (podobnie jak w analizach Breussa⁴⁷

⁴⁷ F. Breuss, F. Schebeck, *EU-Osterweiterung ...*

i Marterbauera⁴⁸). Ponadto imigracja spowoduje początkowo wzrost bezrobocia, które w pierwszym roku zwiększy się o 0,25%. Wpłyne to na obniżenie poziomu płac, co w następstwie spowoduje wzrost popytu na pracę i zmniejszenie bezrobocia. Po sześciu latach bezrobocie będzie wyższe tylko o 0,02% od poziomu bazowego wynikającego z podstawowego scenariusza, w którym nie występuje imigracja. Nastąpi także spadek płac, który prowadzić będzie do różnicowania dochodów ludności. Zatrudnienie zwiększy się w znacznym stopniu, dzięki czemu wzrośnie dochód gospodarstw domowych. Wzrośnie także w niewielkim stopniu wydajność pracy i premia ekonomiczna, co w konsekwencji spowoduje wzrost realizowanych inwestycji w Austrii.

Imigracja, poprzez niewielką dynamikę zmian poziomu płac, przyczyni się do zahamowania inflacji. Indeks cen konsumpcyjnych zmniejszy się po sześciu latach o 0,6% w stosunku do scenariusza podstawowego. Imigracja nie wpłynie natomiast na saldo budżetowe liczone w stosunku do PKB. Wprawdzie, w związku ze zwiększeniem się bezrobocia, krótkookresowo – w pierwszym roku – wydatki państwa wzrosną bardziej niż dochody i saldo budżetowe pogorszy się, po sześciu latach efekt ten będzie już jednak niewidoczny. Ze względu na niewielką inflację wydatki oraz dochody budżetowe będą na poziomie wyraźnie niższym niż w scenariuszu bez imigracji. Zwiększona wydajność pracy i niskie koszty austriackich producentów prowadzić będą do wzrostu eksportu nominalnie o 0,12% w stosunku do scenariusza podstawowego. Import pozostanie na niezmiennym poziomie.

IV. SZACUNEK DOTYCZĄCY UDZIAŁU PRACOWNIKÓW CUDZOZIEMSKICH W TWORZENIU PKB

Zaprezentowane w niniejszym artykule analizy wpływu imigracji na gospodarkę kraju przyjmującego potwierdziły założenie, zgodnie z którym napływ cudzoziemskich pracowników przyczynia się do wzrostu gospodarczego. Analizy te, opierające się głównie na teoretycznych scenariuszach migracyjnych, wykazują, że wzrost PKB nie będzie istotny – ok. 0,2% PKB po 5 latach trwania procesów migracyjnych obejmujących ok. 100 tysięcy pracowników.

Powyższe badania dotyczą zmiany wzrostu gospodarczego spowodowanego przybyciem nowych imigrantów. W Austrii cudzoziemscy pracownicy stanowią obecnie ponad 10% siły roboczej. Stąd istotne wydaje się ukazanie, w jakim stopniu cudzoziemcy zatrudnieni w Austrii przyczyniają się do wytworzenia PKB. W tej części pracy zostanie podjęta próba ustalenia udziału najemnych pracowników cudzoziemskich w tworzeniu PKB w Austrii⁴⁹. Zaproponowana metoda opiera się na przyjęciu uproszczonego założenia, zgodnie z którym PKB tworzony jest proporcjonalnie przez wszystkich pracowników danej sekcji gospodarki.

⁴⁸ M. Marterbauer, op. cit.

⁴⁹ Statystyki austriackie uwzględniają podział osób pracujących na pracowników najemnych i pracujących na własny rachunek. Cudzoziemcy stanowią w Austrii przede wszystkim najemną siłę roboczą. Niniejsze opracowanie odnosi się tylko do pracowników najemnych ze względu na ich znaczny udział w populacji pracowników najemnych oraz dostępność tylko tych danych statystycznych, które określają udział cudzoziemców w tej grupy.

Udział poszczególnych sekcji gospodarki w tworzeniu PKB

W pierwszym rzędzie analiza obejmuje udział poszczególnych sekcji gospodarki w tworzeniu PKB oraz udział pracowników najemnych w danej sekcji gospodarki. Powyższe dane pozwolą na obliczenie produktu brutto tworzonego przez pracowników najemnych w poszczególnych sekcjach gospodarki. Dane na temat liczby pracowników najemnych w poszczególnych sekcjach oraz udział sekcji gospodarki w tworzeniu produktu brutto w 2000 r. przedstawia tabela 6.

Tabela 6

Udział poszczególnych sekcji gospodarki w tworzeniu PKB w 2000 r.

Lp.	Sekcja gospodarki	Produkt brutto (PB) (w tys. €)	Ogół pracowników (OP)	Pracownicy najemni (PN)	Udział PN w OP (w %)	Część PB przypadająca na PN (w tys. €)	
1.	Rolnictwo, leśnictwo i rybołówstwo	4 322 000	211 562	25 631	12,12%	523 616	
2.	Sektor pierwszorzędny	4 322 000	211 562	25 631	12,12%	523 616	
3.	Górnictwo i kopalnictwo	552 843	7 264	7 119	98,00%	541 807	
4.	Działalność produkcyjna	35 557 776	628 753	608 956	96,85%	34 544 468	
5.	w tym	Żywność, napoje, tytoń	3 863 270	81 615	77 234	94,63%	3 655 894
6.		Tekstylia, ubrania, skóry	1 448 177	38 761	37 040	95,56%	1 383 878
7.		Drewno, papier, wydawnictwa, drukarnie	4 998 483	82 147	78 102	95,08%	4 752 353
8.		Chemia, recycling	4 523 751	60 022	59 555	99,22%	4 488 554
9.		Szkló i kamienie	2 150 708	34 808	34 113	98,00%	2 107 766
10.		Produkcja i przetwórstwo metalu	16 713 991	281 779	277 233	98,39%	16 444 896
11.	Pozostała działalność produkcyjna	1 859 396	49 621	45 679	92,06%	1 711 760	
12.	Zaopatrzenie w energię i wodę	4 648 835	34 559	34 332	99,34%	4 618 299	
13.	Budownictwo	10 484 486	242 841	229 021	94,31%	9 887 817	
14.	Sektor drugorzędny	51 243 940	913 417	879 428	96,28%	49 592 391	
15.	Handel, naprawy	21 414 239	553 675	496 997	89,76%	19 222 129	
16.	Usługi hotelarskie i restauracyjne	4 861 950	211 895	168 220	79,39%	3 859 823	
17.	Transport i łączność	11 623 437	246 199	236 509	96,06%	11 165 957	
18.	Pośrednictwo finansowe i ubezpieczenia	12 709 411	115 236	112 046	97,23%	12 357 585	
19.	Obsługa nieruchomości i firm	14 015 709	275 690	234 047	84,89%	11 898 635	
20.	Administracja publiczna, obrona kraju i ubezpieczenia	12 504 000	476 441	476 441	100,00%	12 504 000	
21.	Pozostałe usługi (edukacja; ochrona zdrowia, weterynaryjna i opieka socjalna; pozostałe)	26 529 000	453 068	418 387	92,35%	24 498 284	
22.	Sektor trzeciorzędny	103 657 746	2 332 204	2 142 647	91,87%	95 506 414	
23.	Suma	159 223 686	3 457 183	3 047 706	88,16%	145 622 421	

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Statistik Austria: Statistisches Jahrbuch 2003, Wien 2003, tabela 21.04 „Unternehmen, Beschäftigte, Personalaufwand, Investitionen, Umsatzerlöse, Produktionswert und Bruttowertschöpfung zu Faktorkosten 2000 nach Abteilungen der ÖNACE 1995” oraz tabela 21.06 i 21.02; pkt 1, 2, 20 i 21 – tabela 15.05: „Bruttowertschöpfung und Bruttoinlandsprodukt (BIP) 1988 bis 2001”.

Dane przedstawione w tabeli 6 wskazują, że w prawie wszystkich sekcjach gospodarki austriackiej udział pracowników najemnych wynosi ponad 90%. Poniżej 90% pracowników najemnych zatrudnionych jest jedynie w usługach hotelarskich i restauracyjnych oraz obsłudze nieruchomości i firm. Wyraźnie niższy udział pracowników najemnych na rzecz osób pracujących na własny rachunek jest w rolnictwie, leśnictwie oraz rybołówstwie – wynosi jedynie 12%, dominują w tej sekcji pracownicy samodzielnie prowadzący działalność rolną oraz pomagający członkowie ich rodzin. Średni udział pracowników najemnych w ogólnej liczbie pracujących w Austrii wynosi 88%.

Udział najemnych pracowników cudzoziemskich w tworzeniu PKB

W dalszej części analizy zostanie obliczony udział imigrantów wśród pracowników najemnych w poszczególnych sekcjach oraz część produktu brutto przypadająca na cudzoziemskich pracowników najemnych. Dane i obliczenia przedstawia tabela 7.

Cudzoziemcy stanowią znaczną część pracowników najemnych zatrudnionych w rolnictwie, leśnictwie i rybołówstwie (31,36%), przy produkcji tekstyliów, ubrań i skór (27,54%), w usługach hotelarskich i restauracyjnych (24,98%), w budownictwie (22,30%), a także przy obsłudze nieruchomości i firm (18,22%). Należy przy tym zwrócić uwagę, że w trzech spośród ww. pięciu branż, w których najemni pracownicy cudzoziemscy stanowią istotną część, najwięcej jest osób prowadzących własną działalność gospodarczą, tj. w rolnictwie, leśnictwie i rybołówstwie (87,88%), w usługach hotelarskich i restauracyjnych (20,61%) oraz w obsłudze nieruchomości i firm (15,11%).

Najmniejszy udział imigrantów w populacji najemnej siły roboczej dotyczy tych sekcji gospodarki, w których PKB liczony w relacji na jednego pracownika jest największy, tj. w zaopatrzeniu w energię i wodę (134 519 euro przypada na 1 pracownika – udział cudzoziemców 0,54%) oraz w poradnictwie finansowym i ubezpieczeniach (110 290 euro – udział cudzoziemców 2,14%). Jednocześnie udział najemnych pracowników cudzoziemskich jest największy w rolnictwie, leśnictwie i rybołówstwie (31,36%), tj. w branży, w której PKB liczony w stosunku do 1 pracownika jest najmniejszy – 20 429 euro.

Zgodnie z powyższą tabelą najemni pracownicy cudzoziemscy wytwarzają 10,08% PKB wytwarzanego przez wszystkich pracowników najemnych, tj. 14 675 619 677 euro, co oznacza 9,22% całego austriackiego PKB. Jednocześnie imigranci stanowią 10,75% pracowników najemnych w Austrii oraz 9,48% całej siły roboczej. Powyższe dane wskazują na to, że cudzoziemcy częściej zatrudnieni są w sekcjach gospodarki, które proporcjonalnie mają mniejszy wkład w tworzeniu produktu krajowego brutto, czyli w sekcjach, w których stosowana technologia produkcji przyczynia się do niższej od przeciętnej wydajności pracy.

Udział szarej strefy w tworzeniu PKB

W dotychczasowych rozważaniach pominięty został udział szarej strefy w austriackiej gospodarce. Wielkość gospodarki nierejestrowanej oraz udział nielegalnych pracowników jest obecnie przedmiotem licznych rozważań. W literaturze przedmiotu wymienia się wiele przyczyn, dla których szacunki dotyczące

Tabela 7

PKB przypadający na cudzoziemców w 2000 r.

Lp.	Sekcja gospodarki	Pracownicy najemni (PN)	Najemni Pracownicy cudzoziemscy (NPC)	Udział NPC w PN	Część PB przypadająca na PN (w tys. €)	Część PB przypadająca na NPC (w tys. €)	
1.	Rolnictwo, leśnictwo i rybołówstwo	25 631	8 039	31,36%	523 616	164 228,825	
2.	Sektor pierwszorzędny	25 631	8 039	31,36%	523 616	164 228,825	
3.	Górnictwo i kopalnictwo	7 119	768	10,79%	541 807	58 450,313	
4.	Działalność produkcyjna	608 956	76 194	12,51%	34 544 468	4 203 965,832	
5.	w tym	Zywność, napoje, tytoń	77 234	11 758	15,22%	3 655 894	556 568,372
6.		Tekstylia, ubrania, skóry	37 040	10 202	27,54%	1 383 878	381 164,237
7.		Drewno, papier, wydawnictwa, drukarnie	78 102	7 860	10,06%	4 752 353	478 265,532
8.		Chemia, recycling	59 555	7 963	13,37%	4 488 554	600 157,090
9.		Szkló i kamienie	34 113	3 752	11,00%	2 107 766	231 827,691
10.		Produkcja i przetwórstwo metalu	277 233	30 088	10,85%	16 444 341	1 784 698,546
11.	Pozostała działalność produkcyjna	45 679	4 571	10,01%	1 711 682	171 284,363	
12.	Zaopatrzenie w energię i wodę	34 332	186	0,54%	4 618 299	25 020,494	
13.	Budownictwo	229 021	51 075	22,30%	988 7817	2 205 126,400	
14.	Sektor drugorzędny	879 428	128 223	14,58%	49 592 391	6 492 563,039	
15.	Handel, naprawy	496 997	44 410	8,94%	19 222 129	1 717 625,557	
16.	Usługi hotelarskie i restauracyjne	168 220	42 016	24,98%	3 859 823	964 060,891	
17.	Transport i łączność	236 509	19 005	8,04%	11 165 957	897 255,550	
18.	Pośrednictwo finansowe i ubezpieczenia	112 046	2 398	2,14%	12 357 585	264 476,098	
19.	Obsługa nieruchomości i firm	234 047	42 655	18,22%	11 898 635	2 168 522,886	
20.	Administracja publiczna, obrona kraju i ubezpieczenia	476 441	11 990	2,52%	12 504 000	314 672,667	
21.	Pozostałe usługi (edukacja; ochrona zdrowia, weterynaryjna i opieka socjalna; pozostałe, prywatne gospodarstwa rolne)	418 387	28 900	6,91%	24 498 284	1 692 214,164	
22.	Sektor trzeciorzędny	2 142 647	191 374	8,93%	95 506 414	8 018 827,813	
23.	Suma	3 047 706	327 636	10,75%	145 622 421	14 675 619,677	

Źródło: Opracowanie własne.

„gospodarki cienia” są bardzo utrudnione. Trudności te wynikają przede wszystkim z faktu, że strefa nielegalna z definicji nie daje się ująć w oficjalnych, dokładnych obliczeniach. Statystyczne ujęcie nielegalnych imigrantów następuje dopiero wówczas, gdy dochodzi do ich kontaktu z organami kontroli (w Austrii jest to m.in. inspekcja pracy, policja, policja do spraw cudzoziemców). Dane w ten sposób zdobyte odzwierciedlają jednak tylko część rzeczywistości. Podlega-

ją ponadto subiektywnym interpretacjom i służą często jako uzasadnienie podejmowanych przez polityków działań⁵⁰.

W dalszej części analizy zaprezentowane zostaną dane dotyczące nielegalnej gospodarki oparte na badaniach austriackiego ekonomisty Friedricha Schneidera. Szacunki te w pierwszym rzędzie dotyczyć będą wielkości szarej strefy w gospodarce austriackiej, następnie zostaną przedstawione szacunki dotyczące nielegalnych pracowników cudzoziemskich, które posłużą do obliczenia ich udziału w tworzeniu nierejestrowanego PKB.

Schneider ocenia, że szara strefa w gospodarce austriackiej od lat powiększa się i prognozuje, że w 2003 r. wartość produktu tworzonego w szarej strefie wyniesie 22,5 miliarda euro i w stosunku do roku poprzedniego wzrośnie o 3,2%. Wzrost ten jest ponad dwukrotnie większy od prognozowanego wzrostu oficjalnego PKB, który przez austriackie instytuty gospodarcze szacowany był na 1,5%⁵¹. Według Schneidera w 2000 r. udział szarej strefy wynosił 10,07 oficjalnego PKB⁵². Największą część szarej strefy tworzy branża budowlana i branża rzemieślnicza (38%), następnie usługi (w szczególności branża restauracyjna i hotelowa – 17%), zakłady produkcyjne (16%), pozostałe usługi (korepetycje, fryzjerstwo, opieka nad dziećmi – 15%) oraz branża rozrywkowa (14%).

Udział nielegalnych imigrantów w tworzeniu PKB

W literaturze przedmiotu spotyka się następującą klasyfikację nielegalnych pracowników cudzoziemskich:

- Imigranci, którzy nie posiadają legalnego statusu pobytu ani zezwolenia na pracę. Kategorię tę tworzą przede wszystkim pracownicy budowlani i sprzątaczk.
- Imigranci, którzy posiadają prawo do legalnego pobytu, lecz nie mają zezwolenia na pracę. W tej kategorii pracowników cudzoziemskich wyróżnia się nielegalnie zatrudnionych, którzy zgłoszeni zostali do ubezpieczenia społecznego oraz tych, którzy nie zostali ubezpieczeni.
- Imigranci, którzy posiadają zezwolenie na pobyt oraz na pracę, ale dodatkowo podejmują nielegalne zatrudnienie⁵³.

Schneider ocenia, że w 2000 r. w Austrii było 703 000 nielegalnych pracowników krajowych oraz 99 000 nielegalnych pracowników cudzoziemskich, w sumie 802 000 nielegalnych pracowników zatrudnionych w pełnym wymiarze godzin⁵⁴. Oznacza to, że wśród wszystkich pracowników nielegalnych 12,34% stanowili imigranci, czyli więcej niż wśród legalnych pracowników najemnych (10,75%). Jednocześnie pracownicy nielegalni stanowili 18,83% całej populacji siły roboczej w Austrii. Wynika z tego, że 18,83% pracowników wyprodukowało

⁵⁰ H. Matuschek, *Methodische Probleme der Messung von illegaler Erwerbstätigkeit und Migration*, w: *Ökonomische und strukturelle Aspekte ...*, s. 351.

⁵¹ F. Schneider, *Aktuelle Prognose zur Entwicklung der Schattenwirtschaft in Deutschland im Jahr 2003*, Institut für Angewandte Wirtschaftsforschung, Linz 2003, s. 4.

⁵² F. Schneider, *Die Entwicklung der Schattenwirtschaft (Pfusch) in Österreich und in den Bundesländern Niederösterreich, Oberösterreich, Steiermark und Tirol in den Jahren 1990 bis 2003*, www.economics.uni-linz.ac.at/Members/Schneider/default.htm, maszynopis, Linz 2003, s. 4.

⁵³ H. Matuschek, *op. cit.*, s. 358.

⁵⁴ F. Schneider, *Der Umfang der Schattenwirtschaft des Jahres in Deutschland, Österreich und der Schweiz – Weiteres Anwachsen der Schattenwirtschaft*, www.economics.uni-linz.ac.at/Members/Schneider/default.htm.

produkt stanowiący 10,07% oficjalnego PKB, co potwierdza tezę, że technologia produkcji stosowana w szarej strefie przyczynia się do niższej od przeciętnej wydajności siły roboczej⁵⁵ (Biffl 2002d, s. 362).

Na podstawie powyższych danych można przyjąć, że nielegalni pracownicy cudzoziemscy wytworzyli 12,34% nierejestrowanego obrotu gospodarczego, tj. 1 978 574 027 euro, co odpowiada równowartości 1,24% oficjalnego PKB.

V. PODSUMOWANIE

Wyniki zaprezentowane w niniejszym opracowaniu wskazują, że napływ imigrantów do Austrii przyczynia się do wzrostu gospodarczego. Wzrost ten nie jest jednak znaczny i szacowany jest na ok. 0,2% PKB po pięciu latach intensywnych ruchów imigracyjnych. Przedstawione analizy podkreślają jednak rolę napływu cudzoziemskich pracowników w innych aspektach rozwoju gospodarczego Austrii. Tabela nr 8 stanowi próbę uporządkowania korzyści i strat dla Austrii w związku z imigracją zarobkową.

Tabela 8

Bilans korzyści i strat dla Austrii przyjmującej imigrantów

Korzyści	Straty
Dzięki imigracji w okresie wzrostu gospodarczego nie dochodzi do niedoboru siły roboczej i utworzenia się tzw. wąskich gardel w gospodarce, co w konsekwencji pozwala na uniknięcie strat w produkcji i przedwczesnego zahamowania wzrostu gospodarczego.	Imigracja łańcuchowa wpływa na koncentrację cudzoziemców w niektórych regionach i branżach gospodarki, powoduje zmniejszenie mobilności siły roboczej.
Imigracja powoduje wzrost popytu na dobra i usługi, przez co pozytywnie oddziałuje na wzrost gospodarczy i w konsekwencji zwiększenie popytu na pracę.	Imigracja przyczynia się do zwiększenia zróżnicowania dochodów ludności.
Zatrudnienie imigrantów (mimo często ich w wysokiego poziomu wykształcenia) na drugorzędym subryku pracy powoduje zysk pracowników wysokokwalifikowanych (wzrost płac).	Zatrudnienie imigrantów na drugorzędym subryku pracy powoduje straty niskokwalifikowanych pracowników krajowych (spadek płac i wzrost bezrobocia na drugorzędym subryku pracy).
Niskie płace i koszty pracy, będące skutkiem imigracji, przyczyniają się pobudzenia inwestycyjnego i w jego rezultacie do wzrostu gospodarczego.	Imigracja ukierunkowana na dany region lub branżę przyczynia się, poprzez zwiększenie podaży pracy, do zahamowania wzrostu płac i zwiększenia bezrobocia w tych obszarach rynku pracy, do których cudzoziemcy najczęściej przybywają.
Zwiększony udział pracowników cudzoziemskich w sektorze niskich płac powodujący utrzymywanie się pracochłonnych metod produkcji skutkuje utrzymaniem się tych branż w gospodarce austriackiej (produkcja nie jest przenoszona do obszarów cechujących się niższym poziomem płac).	Zwiększony udział pracowników cudzoziemskich w sektorze niskich płac powodujący utrzymywanie się pracochłonnych metod produkcji skutkuje zahamowaniem postępu technologicznego i spowolniam rozwój wydajności produkcji.
Imigracja wysokokwalifikowanych pracowników przyczynia się do wzrostu wydajności pracy. Ich udział we wroście gospodarczym i tworzeniu PKB, dzięki większym szansom na znalezienie zatrudnienia i wyższym płacom, jest większy od udziału pracowników niskokwalifikowanych.	Imigracja niskokwalifikowanych pracowników powoduje spadek wydajności siły roboczej.

⁵⁵ G. Biffl, *Schätzung des Ausmaßes der Schwarzarbeit von Ausländern in Österreich*, w: *Arbeitsmarkt-relevante Effekte...*, s. 362.

c.d. Tabeli 8

Korzyści	Straty
Udział cudzoziemców w tworzeniu PKB Austrii szacowany jest na 10,08%.	Udział cudzoziemców w szarej strefie jest większy niż pracowników krajowych.
Imigranci, zatrudnieni najczęściej w branżach wrażliwych na zmiany koniunktury gospodarczej (np. w budownictwie), stanowią tzw. zderzak koniunktury na rynku pracy – częściej dotyka ich bezrobocie, gdy rozwój gospodarczy ulega spowolnieniu.	
Imigracja przyczynia się do wzrostu gospodarczego (szacuje się, że w okresie 5 lat imigracja 100 000 pracowników spowoduje wzrost ok. 0,2% PKB).	

Mimo korzyści wynikających z napływu cudzoziemskich pracowników, wydaje się, że pozytywne skutki imigracji dla austriackiej gospodarki są zwykle pomijane w pracach dotyczących powyższej tematyki, także zagadnienie wytworzenia przez imigrantów 10% PKB Austrii nie jest podejmowane. Podkreślić dlatego trzeba komplementarny charakter pracowników napływowych w stosunku do pracowników krajowych. Również dane dotyczące szarej strefy i nielegalnej imigracji potwierdzają tezę, że obcokrajowcy uzupełniają luki na austriackim rynku pracy i w znacznym stopniu przyczyniają się do rozwoju gospodarczego Austrii.

THE EFFECTS OF IMMIGRATION ON THE ECONOMIC GROWTH IN AUSTRIA IN THE YEARS 1998 – 2003

S u m m a r y

The purpose of this article is to present the effects of foreign worker population increase in Austria on its economic growth, with particular reference to immigrant participation in generating GDP. The article provides the results of microeconomic and macroeconomic analysis of the effects of immigration to Austria. The analysis results confirm that the influx of foreign workers contributes to the economic growth of the country.

Special emphasis has been placed on the author's attempt to analyse foreign participation in generating GDP in Austria, as foreign workers account for more than 10% of Austria's hired labour force. The analysis has been enlarged by calculations concerning the 'hidden economy' as well as illegal immigration.